

לכבוד שבת קדש – פרשת פינחס תשפ"א

וזהב הארץ ההיא טוב – זו תלמודה של א"י

דף שבועי לעיסוק בסוגיות ארץ ישראליות – נכתב ע"י חגי צמיר

תפקידה הוא להישאר ולצפות, ולהופיע על במת ההסטוריה כאשר צריך סיוע לקדם את הגאולה.

כך למשל, אומר המדרש, כשביקש יוסף להודיע לאביו כי הוא עודנו חי ושליט במצרים, פנו האחים אל שרח וביקשו ממנה כי תנגן לפניו בכינור וכך תודיענו שבנו בחיים כדי שלא ייבהל (ספר הישר, ויגש, פרק יד). מדרש נוסף מייחס לה תפקיד חשוב בגאולת מצרים. המדרש מספר כי אשר בן יעקב מסר את סוד הגאולה שקיבל מאבותיו לשרח בתו. כשבאו משה ואהרן לזקני ישראל לגאלם, הלכו לשרח ואמרו לה, כי בא אדם ועשה אותות לעיניהם. אמרה להם: זה אינו הגואל. כאשר הוסיפו ואמרו כי אמר להם: "פקוד יפקוד אלהים אתכם" אמרה להם: הוא האיש העתיד לגאול את ישראל ממצרים, שכן כך שמעתי מאבא 'פקוד יפקוד'. מיד האמינו העם בה' ובשלוחו" (שמות רבה פרשת שמות פרשה ה, פרקי דר' אליעזר, מהד' היגר, פרק מז). שרח היא המשמשת כמקור לסמכותו ולכוחו של משה, ובזכותה הוא רוכש את אמונו של העם.

דמותה נקשרת בתפקיד לסייע לתוכנית האלוקית לצאת אל הפועל. בירידה למצרים לשכנע את יעקב שיוסף עודנו חי, בגאולה ממצרים לזהות את משה כמושיעם של ישראל, והיא זו שעוזרת למשה למצוא את עצמות יוסף כדי שלא תעוכב היציאה ממצרים.

לאור זאת, ניתן להבין את אמירתם של חז"ל **שבעה נכנסו בחייהם לנן עדן, אלו הן, סרח בת אשר** (מסכת כלה רבתי פרק ג הלכה כג). יש לה תפקיד לצפות מלמעלה ולהופיע כל פעם שצריך סיוע כדי לקדם את הבנת הגאולה וביצועה. זוהתה שרח כאישה החכמה מאבל בית מעכה שהצילה את חייהם של כל בני עירה, בימי דוד המלך בעת מרד שבע בן בכרי. **טובה חכמה זו חכמתה של סרח בת אשר, מכלי קרב מכלי קרבו של יואב...** אמרה לו מאן אנא אנכי שלומי אמוני ישראל אני הוא שהשלמתי מנין של ישראל במצרים, אני הוא שהשלמתי נאמן יוסף לנאמן משה (קהלת רבה ט"ח, סימן ב). כך ניתן גם אולי להבין את התערבותה בבית המדרש בתקופת האמוראים כדי לסייע ביישובה של מחלוקת: "ר' יוחנן היה יושב בבית המדרש ודורש את מעשה קריעת ים סוף 'זהמים להם חומה מימים ומשמאלם' (שמות יד, כב). דרש ר' יוחנן: כיצד היו המים עשויים כחומה? כמעין שבכה [אטומה]. העקיפה סרח בת אשר ואמרה: אני הייתי שם, ולא היו עשויים אלא כמו חלונות מאירים [שקופים]" (פסיקתא דרב כהנא, ויהי בשלח יא, ג).

חומש הפקודים עוסק במנין בני ישראל. במנין בתחילת הספר מופיע מספר האנשים בכל שבט, אך לא שמותם. זאת, כדי להביא את הברכה לישראל, ו"אין הברכה מצויה אלא בדבר הסמוי מן העין" (בבלי תענית ח:). בפרשתנו, לעומת זאת, מניינים בני ישראל למשפחותיהם בשמותם. שם מבטא משמעות, ולכן לפני הכניסה לארץ יש להדגיש את שמו של כל אחד מבאי הארץ, כדי לתת לו את המקום והמשמעות של מעשיו ופעילותו.

והנה ברשימת השמות מופיע שם מאד תמוה שלא היינו מצפים למצוא **וְשֵׁם בֵּת-אֲשֶׁר שָׂרָח**: הדבר תמוה במיוחד שכן היא מופיעה ברשימת בני יעקב היורדים למצרים ו**בְּנֵי אֲשֶׁר יִמְנָה וְיִשָּׂוּה וְיִשְׁנִי וְבְרִיעָה וְשָׂרָח אֶחָתָם** (בראשית מו:ז). המקרא אינו מרבה לספר על אשה זו, חוץ מייחוסה המשפחתי דבר אינו מסופר על אודותיה. לעומת זאת דמותה המקראית חסרת הפנים הופכת במקורות חז"ל לאישיות ייחודית, מעניינת ומרתקת.

תחילת דרכה המדרשית של שרח בת אשר קשורה ליציאת מצרים. **"ויקח משה את עצמות יוסף עמו"...** ומשה מהיכן היה יודע היכן היה קבור יוסף? אמרו: סרח בת אשר נשתיירה מאותו הדור, והיא הראתה למשה קבר יוסף. אמרה לו: במקום הזה שמוהו. עשו לו מצרים ארון של מתכת, ושקעוהו בתוך נילוס. בא ועמד על נילוס נמל צרור וזרק לתוכו זעק ואמר: יוסף יוסף, הגיעה השבועה שנשבע הקב"ה לאברהם אבינו שהוא גואל את בניו. תן כבוד לה' אלהי ישראל ואל תעכב את גאולתך, כי בגללך אנו מעוכבים. ואם לאו נקיים אנחנו משבועתך. מיד צף ארונו של יוסף ונמלו משה (מכילתא דר' ישמעאל, בשלח, מסכתא דזויהי בשלח, פתיחתא).

בזמן יציאת מצרים היה משה עסוק בחיפושים קדחתניים אחרי ארונו של יוסף, והוא איננו מוצא. משה התלבט מה עליו לעשות, האם יישאר במצרים עד שיימצא ארונו של יוסף? האם יצא ממצרים בלעדיו? היעלמות הארון מעכבת את יציאת מצרים ומעמידה בסכנה את הגאולה עצמה. לפתע מופיעה סרח ש"נשתיירה מאותו הדור". היא בתו של אשר ואחייניתו של יוסף, ועדיין חיה בימיו של משה. סרח היא היחידה ששמעה את יוסף משביע את בני ישראל, וגם ראתה במו עיניה מה עשו המצרים בארונו לאחר שנפטר. ועתה, מאות שנים מאוחר יותר, תפקידה להראות היכן ארונו של יוסף. המילה "נשתיירה" רומזת שהיא הושארה בחיים, אולי כדי לספר את קורות העבר ולעזור במציאת ארונו של יוסף.

שרח מופיעה בבית המדרש כדי להעיד על מה שהתרחש בקריעת ים סוף. דבריה מקבלים עדיפות על דרשתו של ר' יוחנן, שכן היא יודעת את העובדות – היא היתה שם. אבל לא פחות מענין לראות מה היא אומרת. לשיטת רבי יוחנן המים היו אטומים. תהליך הגאולה (קריעת ים סוף) אטום ונסתר מעיני האנשים הצועדים בתוך מהלך הגאולה. שרח באה ללמדנו כי המים היו שקופים. **ראתה שפחה על הים מה שלא ראה יחזקאל בן בוזי הכהן.** גם כשאתה נמצא בתוך מהלך הגאולה, באמצע מעבר ים סוף, אם תישא עינים לצדדים תראה שהכל שקוף, הכל ברור ומאיר.

חובה עלינו לשאת עיניים ולהכיר כי אנו נמצאים בעיצומו של תהליך הגאולה. זה תפקידה של שרח בת אשר, לצעוד עימנו לאורך ההסטוריה ולהופיע בכל מקום שבו אנו נזקקים לתזכורת ולסיוע כדי לקדם את המהלך האלוהי. היא היתה מיורדי מצרים עם בני יעקב, אך בה בעת היא גם מבאי הארץ.

=====

העובר בדרך ומטייל במורדות נחל יחיעם, ליד היישוב הקהילתי כליל שבגליל העליון, נתקל בשלט שעליו כתוב "ציון לשרח". בשלט נכתב כי מדובר בציונה של "שרח בת אשר בת יעקב זקנתם של ישראל". עוד נכתב כי "היא אשר לא טעמה טעם מיתה. היא אשר נכנסה בחייה לגן עדן. היא אשר שומרת על סוד הגאולה. נא כבדו את את המקום". ליד השלט הוצבה אבן גדולה בצורה מוזרה עם חורים. מסביב יש הרבה עצי אלון שעליהם צעיפים שונים וגם בדים צבעוניים, כפי שמקובל בציונים שונים של תנאים וצדיקים אחרים.

המתחם החדש שהתגלה מוזר למדי. עד היום לא הופיע אזכור אליו, ואין כלל מסורת לגביו. בנוסף, על פי המדרש, וכפי שנכתב בשלט בפירוש, שרח בת אשר כלל לא נפטרה – אלא נכנסה לגן עדן עוד בחייה .

על פי חלק מהמסורות, שרח קבורה בכלל באיראן. בספרו של זאב וילנאי נכתב שיהודי איראן מראים את קברה "בכפר לנג'אן, בסביבות העיר איספהאן". וילנאי מציין כי הקבר קדוש להמוני היהודים בפרס, "הנוהגים לעלות אליו בהמוניהם". על פי הטענה, בצד המצבה של שרח ישנו סלע שבו עקבות פרסת סוס, שמיוחס לאלהו הנביא.

שרח בת אשר הפכה להיות חשובה ומשמעותית בתולדות יהודי פרס, שכן אגדה מספרת על כך שלפני יותר מ-400 שנה היה מלך איראני בשם עבאס שהיה רודף יהודים מושבע. באחד ממסעות הצייד שלו הוא רדף אחרי חיה, וכשעמד במקום הקיפו אותו ארבע קירות ובפנים הופיעה שרת, שהזהירה אותו לעשות טוב ליהודים. כמובן שבעקבות מפגש

פלאי זה, הוא ביטל את גזירותיו כלפי היהודים והפך להיות מיטיבם ומגינם.

הציון החדש נמצא כאמור ליד הישוב כליל - יישוב קהילתי בגליל המערבי, בתחום המועצה האזורית מטה אשר. מה שמסביר אולי מדוע בחר מי שהחליט להציב את הציון החדש דווקא באזור זה.

היישוב עלה על הקרקע בשנת 1979 במסגרת תוכנית המצפים ל"יהוד הגליל", חלקו על אדמות מדינה וחלקו על אדמות פרטיות. מקור שם היישוב במבנה עתיק הנמצא בתחומי היישוב ומכונה חורבת (ח'ירבת) כליל. היישוב מאופיין במסעי זיתים גדולים וחורש טבעי בשטח שבין הבתים. עד שנת 2003 רוב הדרכים ביישוב לא היו סלולות. אין גדר סביב היישוב ואין בו שירותים קהילתיים או מרכז כלשהו. צורת הפריסה של היישוב היא חריגה ליישוב יהודי, שכן הרוב המוחלט מיישובי היהודים בארץ בנויים בצורה מקובצת ובדרך כלל עם גדר.

היישוב המוגדר כישוב אקולוגי, אינו מחובר לרשת החשמל הארצית ותושביו מייצרים חשמל בעצמם בשיטות שונות. רוב הפסולת עוברת מיחזור וכך גם המים. אופיו המיוחד של היישוב מושך אליו תיירות מקומית ולאורך השנים נפתחו בו חדרי אירוח רבים, מסעדות וחנויות לממכר עבודות יד ומוצרים חקלאיים אורגניים.

אף על פי שהיישוב עלה לקרקע בשנת 1979, לא הוסדרה לו תוכנית מתאר במשך שנים רבות. היישוב הוכלל בתוכנית מתאר מחוזית בשנת 1989 ואף הוכנה לו תוכנית מתאר מקומית שאושרה בשנת 1991 על ידי ועדה מחוזית לתכנון ובנייה אך לא פורסמה למתן תוקף. תוכנית נוספת, שקבעה לכליל שטח יותר מצומצם, הוכנה בשנת 1996 ואושרה להפקדה בתנאים במאי 2002. על סמך תוכנית זאת הונפקו היתרי בנייה לחלק מהבתים ביישוב, אולם עדיין כנגד רבים מתושבי כליל ננקטו הליכים פליליים בגין בנייה בלתי חוקית עקב היעדר תוכנית מתאר מוסדרת ליישוב.

בפברואר 2008 קבעה הוועדה לנושאים תכנוניים עקרוניים של המועצה הארצית לתכנון ובנייה את שטח היישוב באופן שהסדיר מבחינה חוקית את רוב הבתים ביישוב, אך השאיר מחוץ לתוכנית של היישוב ארבעה בתים של תושבים המרוחקים משאר בתי היישוב. בנוסף, הוחלט להגדיל את היקף היישוב מ-75 ל-180 יחידות דיור, בתוך תחומי התוכנית. החלטה זאת נועדה לאזן בין המצב הקיים של הבנייה ביישוב לבין הצורך לשמור על שטחים ירוקים ומסגרת יישובית מקובלת, תוך חיסכון במשאבי קרקע ובהתחשב בגבולות יישובים סמוכים ובשטחיהם.

בברכת שבת שלום ומבורך – הגי עמיצור

לקבלת הדף במייל היכנסו לקישור <https://lp.vp4.me/fw3x>